

8.4: Hvad er god økonomi?

Vi lever i en verden, hvor der er mange behov og knaphed på de eftertragtede ressourcer, og der må prioriteres benhårdt også i samfundsøkonomien. For at vi borgere skal kunne få opfyldt både vores mangel- og vækstbehov, er det nødvendigt, at samfundsøkonomien er i orden. Men hvordan vurderer vi egentlig, om den danske økonomi er i en god eller dårlig tilstand? Det gør vi ved at kigge på en række forskellige økonomiske mål, som samlet set kan give en forklaring på tilstanden i dansk samfundsøkonomi. Det væsentlige ved de økonomiske mål er, at de både kan forstærke og modvirke hinanden – de hænger kort sagt sammen. Der er mange økonomiske mål, men herunder vil vi fokusere på følgende:

- Økonomisk vækst (BNP)
- Lav arbejdsløshed/høj beskæftigelse
- Lav inflation
- Ligevægt på betalingsbalancen
- Balance i den offentlige sektors budget
- Bæredygtig udvikling og grøn vækst

Økonomisk vækst og lav arbejdsløshed/høj beskæftigelse

I Danmark og den vestlige verden er vi blevet vant til konstant øget velstand. Vi får adgang til flere og flere, mere og mere avancerede goder, og vi forventer, at rigdommen i samfundet stiger. Det kalder vi økonomisk vækst. Hvis man tænker på den teknologiske udvikling, så er det ikke vanskeligt at forstå. Vi forventer for eksempel, at den nyeste mobiltelefon på markedet har flere tekniske finesser og funktioner end en mobiltelefon, der har været på markedet i bare fire-fem måneder. Økonomisk vækst måles gennem værdien af et lands samlede produktion, der opgøres i bruttonationalproduktet (BNP). BNP henviser til værdien af den samlede produktion inden for den private og den offentlige sektor i et land i løbet af et år. BNP er altså et tal for, hvor meget værdi produktionen tilfører et land. Produktionen omfatter mange varer, services og tjenesteydelser, for eksempel biblioteksudlån, vindmøller, respiratorbehandlinger på intensivafdelingerne på sygehusene, undervisning, produktion af øl, musik, landbrugsmaskiner, spillefilm osv.

Figur 8.6: Udviklingen i Danmarks BNP. Realvækst i forhold til foregående periode. 1990-2020. Procent.

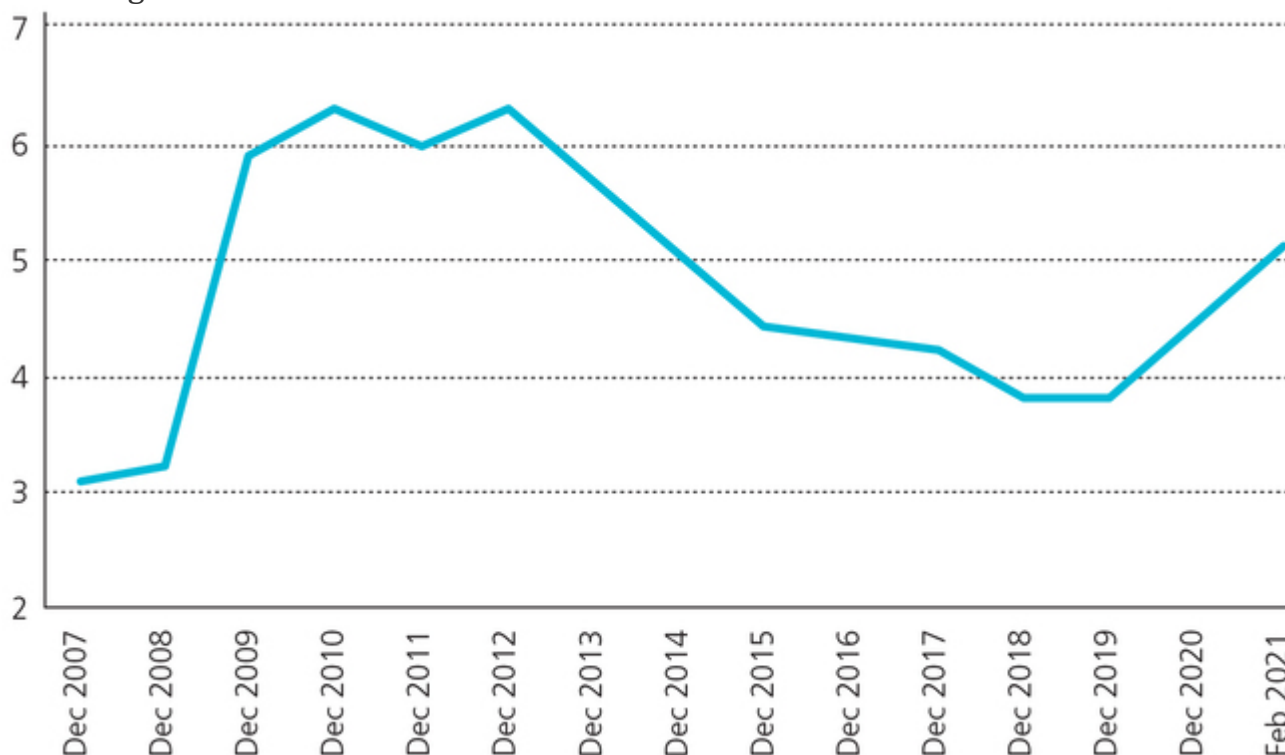
Note: Realvækst i forhold til foregående periode betyder, at man kigger på den årlige realvækst i procent fra det samlede BNP i for eksempel 2009 og til det samlede BNP i år 2010. Kilde: www.dst.dk.

BNP bruges ofte som en indikator på et lands rigdom, fordi værdien af den samlede produktion kan bruges til forbrug af varer og tjenester og investeringer og dermed tilføre borgerne i landet endnu flere ressourcer og tilfredsstille endnu flere behov. Derfor ser vi ofte på BNP pr. indbygger, når vi sammenligner forskellige landes velstandsniveauer. Jo højere BNP pr. indbygger, jo mere velstand er en god rettesnor. BNP stiger dog også, hvis for eksempel flere brækker benene, hvis der er flere bandekonflikter, eller flere unge skal have akut psykologhjælp, for så vil blandt andet hospitaler, skadestuer, politiet og psykologer få flere opgaver og dermed skulle levere mere service. Stigende BNP er derfor ikke nødvendigvis udtryk for højere velstand for borgerne i et land, men ofte er der en sammenhæng mellem et lands BNP og borgernes generelle velstandsniveau.

I Danmark har vi et tal for vækst i BNP. Vi siger, at der er økonomisk vækst, hvis der er en stigning på 1,5-2 procent i BNP pr. år. En stigning på 0,5 procent eller 1 procent er i sagens natur også en vækst, men på grund af det, vi kalder for produktiviteten, der gennemsnitlig stiger med cirka 2 procent om året, er BNP nødt til at stige tilsvarende, hvis beskæftigelsen i samfundet ikke skal falde, hvilket vil have negative konsekvenser for BNP. Væksten i BNP skal altså være større end væksten i produktiviteten, hvis der skal være vækst i velstanden. BNP siger altså noget om størrelsen af Danmarks samlede produktion. Produktiviteten siger derimod noget om, hvor effektivt vi producerer i Danmark, og hvor meget en medarbejder producerer for eksempel pr.

time. Når vores produktivitet stiger, så bliver vi altså hurtigere og/eller bedre til at producere end tidligere, og det kan faktisk koste på beskæftigelsen, såfremt vi ikke øger den samlede produktion. Det skyldes, at når vi bliver hurtigere og mere effektive til at udføre vores arbejde, så vil der med tiden ikke være det samme behov for ansatte, da den enkelte medarbejder (på grund af forbedret produktivitet) vil være i stand til at kunne løse flere arbejdsopgaver end tidligere.

Lav arbejdsløshed/høj beskæftigelse. Økonomisk vækst og lav arbejdsløshed hænger sammen, fordi væksten skaber øget produktion, og øget produktion skaber flere arbejdspladser. Lav arbejdsløshed er et centralt økonomisk mål, idet der er en række negative konsekvenser af høj arbejdsløshed. De, der bliver arbejdsløse, får nedsat deres indkomster og må derfor sætte deres forbrug og levestandard ned. For samfundet betyder det, at værdifulde ressourcer går til spilde, når de ikke er i beskæftigelse.

Figur 8.7: Arbejdsløshed i Danmark. Bruttoledige. 2007-2021. Procent

Kilde: www.dst.dk.

Det er muligt, at det er uproblematisk at skære i vækstbehov, men så snart det går ud over mangelbehovene, så kan lavere forbrug have sociale og sundhedsskadelige virkninger. Stigende arbejdsløshed medfører samtidig en stigning i den offentlige sektors udgifter til økonomiske overførsler i form af kontanthjælp og lignende. Penge, som den offentlige sektor kunne bruge til andre formål. Ikke nok med at den offentlige sektor får forhøjet sine udgifter, hvis arbejdsløsheden stiger, den mister samtidig skatteindtægter, fordi indkomsterne blandt de arbejdsløse falder. Det betyder, at skatteindbetalingerne til det offentlige falder. Der findes forskellige former

for arbejdsløshed og forskellige strategier til at bringe folk tilbage i arbejde. Se figur 8.8.

<p>Konjunktur-arbejdsløshed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Type af arbejdsløshed, som skyldes lav vækst i samfundsøkonomien. Konjunktur er et begreb, vi bruger til at forklare aktiviteten i samfundsøkonomien. • Når der er konjunkturarbejdsløshed i det danske samfund, vil det vise sig i mange forskellige erhvervssektorer på samme tid. Denne arbejdsløshed vil vise sig i det, vi kalder en lavkonjunktur. • Erhvervssektorer som bygge- og transportbrancherne er meget følsomme over for konjunktursvingninger i økonomien. Når der for eksempel er lav eller minusvækst i den danske samfundsøkonomi som i 2008 og 2009, kan det med det samme aflæses i byggebranchens arbejdsløshedstal.
<p>Struktur-arbejdsløshed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Denne type af arbejdsløshed skyldes manglende match mellem udbud og efterspørgsel af arbejdskraft. • Globaliseringen har blandt andet bevirket, at en række ufaglærte jobs er rykket væk fra Danmark, fordi ufaglært arbejdskraft har vist sig billigere i andre lande. • Når der er strukturarbejdsløshed, kan der være mangel på arbejdskraft i nogle erhvervsbrancher, mens der er betydelig ledighed i andre. Manglende uddannelsesmæssige kompetencer er ofte medvirkende til struktur-arbejdsløshed.
<p>Sæson-arbejdsløshed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Type af arbejdsløshed, som skyldes, at en række jobs er sæson-bestemte. • For eksempel hvis man arbejder i Tivoli som julemand eller som livredder på en dansk strand. Disse jobs er udbudte og efterspurgt i bestemte perioder om året, men ikke hele året, hvorfor vi kan tale om sæsonarbejdsløshed.
<p>Friktions-arbejdsløshed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er den type af arbejdsløshed, som vi kan betegne: midlertidig arbejdsløshed. • I Danmark skifter op mod 800.000 jobs hænder i løbet af året, og det er ikke alle, der lige går fra det ene job til det andet. • I perioden, der ligger mellem det gamle og det nye arbejde, kan der være en kortvarig arbejdsløshed, som betegnes friktionsarbejdsløshed.

Figur 8.8: Forskellige typer af arbejdsløshed